

Ризнице Свете Русије – Николај Васиљевич Гогољ као велики апологета “Свете Русије”

Ранко Гојковић

Главна порука повести “Тарас Буљба” је следећа - на свету не постоји злочин страшнији и срамотнији од издаје вере и Отаџбине.

Многи читаоци ће се вероватно на основу наслова запитати – откуда један световни писац у серијалу “Ризнице Свете Русије”? У овом тексту покушаћемо то објаснити и надам се да ће читалац на крају текста, осетити нераскидиву везу између Николаја Васиљевича Гогоља и идеала Свете Русије. Јер не само својим књижевним делом, већ и целокупним својим животом, Николај Васиљевич Гогољ представља једну од “Ризница Свете Русије”, чију блиставост векови не могу потамнети. Чини ми се да се у Србији Гогољ још увек доживљава у светлу Титове књижевне критике и тим пре је важно са овог бисера руске духовности скинути лажну маску.

* * *

Велика руска православна књижевност представља једну органску целину, која ме подсећа на неко огромно дрво. Корен тог дрвета, из чијих се жила храни и стабло и разграната крошња, представља величанствена руска древна књижевност, о којој смо нешто већ писали у овом серијалу. Стабло тог дрвета, као једна чврста спона која спаја корен са огромном разгранатом крошњом, представља Николај Васиљевич Гогољ. Пушкин и Достојевски, два руска генија, као својеврстан “Шињел” из кога су по речима Достојевског и они изникли, представљају непробојну кору, без које нема живота дрвету. Из овог величанственог стабла, разгранала се огромна крошња руске православне књижевности, са многим гранама, гранчицама и лишћем. Дакле, Гогољ као најупечатљивији књижевни израз идеала Свете Русије, уметност види као “невидљиве мердевине којима се пењемо ка хришћанству” и те идеале је запечатио како својим делом, тако и својим животом.

Пре две године у Русији се обележавао јубилеј – 200 година од рођења Гогоља и тада су изашла из штампе прва целокупна дела Гогољева. Уредник издања био је професор Московског Ломоносов Универзитета, највећи живи познавалац дела Н. В. Гогоља, др. Владимир Воропајев и том приликом је штампано осам комплета сабраних дела Гогоља у златотиску. Поред Руског Патријарха, Путина и

Медведева, професор Воропајев је био међу осам најугледнијих људи и Русији који је добио тај комплет у златотиску. Када сам пре четири, пет година, након једне конференције у Петрограду слушао од стране др Александра Каплина, професора историје на универзитету у Харкову, (и блиског пријатеља професора Воропајева) тумачење појединих дела Гогоља у светлу Јеванђеља Христовог, као и неке појединости из Гогољевог живота, морам признати да о томе тада скоро ништа нисам знао. По повратку у Србију, убрзо стиже понуда да преведем на српски језик један текст професора Владимира Воропајева о Гогољу и то је био наставак откривања једног “новог” Гогоља. Да личне импресије завршим тим, да сам се пре две године, неким само Промисли знаним тајновитим путевима, обрео у стану професора Воропајева у Москви, где смо ја и брат, лично од професора добили на поклон поједине његове књиге о Гогољу. Део тог духовног блага покушаћу да пренесем српском читаоцу у овом тексту, који представља и својеврстан позив српским издавачима и књижевним делатницима, да живот и стваралаштво једног од највећих синова руске културе деветнаестог века, коначно у правом светлу пренесу и српским љубитељима књижевности.

Прво на шта треба скренути пажњу, јесте живот Гогољев. Био је то уистину живот монашки у свету, девстен, целомудрен, сиромашан, у непрекидној молитви Богу, послушању духовнику и преданости идеалима Свете Русије - Вери, Отаџбини и Нацији. Када књижевни критичари без трунке православне духовности и православног погледа на свет, пишу о Гогољевом душевном стању, о “психичким кризама” кроз које је пролазио, то је горе него кад вас неписмен човек учи граматички. Гогољ се јесте борио у себи између два јака духовна настројења, монашког начина живота и монашког схватања живота са једне и несвакидашњег уметничког набоја са друге стране. Када критичари пишу о “духовним кризама” Гогоља приликом спаљивања другог тома “Мртвих душа”, они не знају шта је послушање у Православљу, не знају да је Гогољ свестан да књижевно дело ма каквог уметничког набоја било, ако само и једну душу саблазни, губи смисао свог постојања. И Гогољ као истински монах који зна силу монашког послушања, извршава заповест свог духовника. Гогољ сам описује због чега није узео и монашки постриг иако је живео у свету монашки: *“Да би човек стекао право да се удаљи од света, мора се достојно од њега опростити. Онима који одлазе у манастир обично се саветује да претходно раздају свој иметак сиромасима. А шта да ја раздам? Мој иметак није у новцу. Бог ми је помогао да стекнем извесно интелектуално и душевно добро и подарио ми неке способности које су на корист и потребу другим људима. То је оно добро које сам дужан раздати другима, онима који га немају, да бих се затим мирно могао удаљити у манастир...”*. Опис Гогољевог “монашког живота у свету” завршићу поново уз помоћ професора Воропајева. На опаску у разговору, да ипак нико у историји руске књижевности није имао толико христоликих јунака као Достојевски,

професор је одговорио. “Да, али је Гогољ сам живео и проживео тим животом христоликих јунака Достојевског”.

И заиста, он је својим животом и својим делом, величанствену естетику Пушкина усмерио ка вери, на пут Достојевског. Тежња за забавама и материјалном стицању, сујета и шићарцијско бивствовање које се угнездило у културној средини тадашње Русије, за танану христолику душу Гогољеву био је јасан знак одвојености доброг дела тадашњег руског друштва од Цркве. Знајући да таква друштвена клима у руском друштву може довести само до катаклизме (која је и уследила после Октобарске Револуције), Гогољ скоро целу последњу деценију свог живота позива читаоца на преумљење и оправослављење. Он је свестан да је једини услов за духовни препород Русије оцрквљење руског живота и неуморно труби о *“непроцењивој ризници скривеној у Руској Цркви”*.

Магистрални правац велике руске књижевности – духовност, етичност, апологетика Русије, борбеност, пророштво, месијанизам, саосећање, а пре свега религиозно-морални смисао - практично је створен Гогољевим пером, остало је била надоградња. Уочи изласка *“Одабраних места у преписци са пријатељима”* Гогољ пише пријатељу Плетњову: *“Састављајући ову књигу, све сам чинио у име Божије. У славу светог имена Његовог латио сам се пера и зато су преда мном исчезле све препреке и тешкоће”*. И одмах по објављивању те књиге, кренули су до тада невиђени напади у светској књижевности, не на књигу, већ на писца, у којој је предњачио Белински. По речима самог Гогоља *“над живим телом још живог човека вршена је страшна анатомија”*. Колико је требало духовне снаге и смирења све то истрпети смирено и смерно, прихватити то без раздражености и гњева, као нешто одозго послато?

Несвакидашњу љубав према Богу, према православној Русији и Русима, Гогољ објашњава на следећи начин: *“Сам Христос нам је донео и саопштио тајну, да љубављу према браћи задобијамо љубав према Богу...Идите у свет и пре свега стичите љубав према браћи”*. Као својеврстан апостол љубави хришћанске, Гогољ појашњава и шта представља истинска љубав према Русији: *“Свако ко жели да часно и поштено служи Русији, мора имати веома много љубави према њој, љубави која би надвладала сва остала осећања, мора имати много љубави према човеку уопште и постати истински хришћанин, у пуном смислу те речи”*.

Захвалите Богу, пре свега због тога што сте ви Рус – каже Гогољ, одмах упозоравајући да без благослова црквеног не треба ништа радити. Предосећајући невоље које стижу са болшевичким идејама убаченим са запада, Гогољ упозорава: *“По мени је безумна и сама помисао да се у Русију уводе било какве новотарије које би мимоишле нашу Цркву, не затраживши од ње благослов. Није лепо чак ни у наше мисли привијати некакве европске идеје, док их Црква не*

закрсти светлошћу Христовом". Ево дивне, и те како актуелне препоруке нашим данашњим, како политичким, тако и црквеним вођама.

Гогољева апологија Русије, као што видимо, сва је окренута вишим циљевима, духовним стубовима руског националног карактера, оваплоћењу хришћанских идеала, једном речју, његова апологија Русије окренута је идеалима Свете Русије, а никако великодржавног шовинизма карактеристичног за западне силе.

Религиозно-морални поглед је у центру свих Гогољевих питања – животних, друштвених, културних, државних, књижевних..., он попут преподобног Серафима Саровског, саветује да се до преображења друштва долази преко преображења појединца. Следеће речи Гогољеве, кад се једном прочитају, не могу се избрисати из душе православног верника: *"Човек мора да се подсећа да он није никаква материјална скотина, већ високи грађанин високе небеске државе. И све док он не почне да колико-толико, живи животом небеског држављанина, неће успети да доведе у ред ни свој живот земаљског држављанина"*.

Управо се та свест небеског држављанства у служењу својој земаљској држави, провлачи кроз целокупно Гогољево стваралаштво. Својеврсну химну служењу Отаџбини и другарству, представља епска историјска повед *"Тарас Буљба"*. Цитирамо: *"Нема светије везе од другарства! Отац воли своје дете, мајка воли своје дете, деца воле оца и мајку; но, то није то браћо: и звер воли своје дете! Но, сродити се душевним сродством, душом, а не крвљу, може само човек. Било је и у другим земљама пријатеља, али таквих, као у руској земљи, није било таквих пријатеља"*.

У Тарасу Буљби се осећа одушевљеност поетиком малоруског фолклора, као и изузетно познавање епохе о којој се пише. Смрт Запорожаца у боју је славна, умирући, са њихових усана се чују узвици попут *"нека је до краја века славна Руска земља!"*, *"нека је вечна част Руској земљи!"* и слично. Али не заборавља да напомене да се Запорошци боре и умиру за свету веру православу. Тако атаман Кукубенко, понос козачке војске, прободен копљем, гледа око себе и пре издисања говори: *"Благодарим Богу што ми је подарио да умрем пред вашим очима пријатељи! Нека после нас живе бољи него што смо ми и нек се блиста Христом вечно љубљена Руска земља!"* Али то није крај слике, Гогољ се диви свом јунаку и показује каква награда стиже за такво херојство: *"И излетела је млада душа. Анђели су је узели под руку и узнели на Небо; биће му тамо добро."*

- *Седи Кукубенко са моје десне стране! – рећи ће му Христос.*
- *Ти ниси издао другарство, ниси починио нечасна дела, ниси човека довео у невољу, чувао си и одржао Моју Цркву".*

Кончина Гогољева била је “непостидна и мирна” као што и доликује великом апологети Свете Русије. Гогољ је умро са бројаницама у рукама. Последње речи, док је био при пуној свести, биле су: “Како је слатко умирати!” Касније, пред испуштање душе, он је гласно изговорио: “Мердевине, дајте брже мердевине!...” Сличне речи о мердевинама пре испуштања душе, изговорио је и свети Тихон Задонски, омиљени писац духовне литературе Николаја Васиљевича Гогоља.

О Гогољу би се могло дуго писати, али можда опширније на неком другом месту, у неком књижевном часопису. Гогољ то свакако заслужује. На Недељу Православља, на годишњицу зликовачког НАТО бомбардовања, скрећемо пажњу српским државним и црквеним вођама на главну поруку (по професору Владимиру Воропајеву) величанствене Гогољеве епске повести “Тарас Буљба” - **да на свету не постоји злочин страшнији и срамотнији од издаје вере и Отаџбине**. Да се пре шуровања са Западом сете пророчких речи великог Гогољевог јунака Тараса Буљбе, који у огњу римокатоличке ломаче кличе: “Свако зна како изгледа рат за веру у руској земљи. Нема силе јаче од вере... Чекајте мало, доћи ће време, доћи ће, видећете ви шта значи руска православна вера! Већ и сада осећају ближи и даљи народи да се подиже из руске земље наш цар, и неће бити на свету такве силе која му се неће покорити!... Али зар постоји на свету таква ватра, муке и таква снага, која би савладала руску снагу!”

(текст је у електронској верзији објављен на сајту Фонд Стратешке Културе www.srb.fondsk.ru Центра за славистику при Руској Академији Наука у Москви)